

A nagy gondolkodók életfölfogása.

Die Lebensanschauungen der grossen Denker. Eine Entwicklungsgeschichte des Lebensproblems der Menschheit, von Plato bis zur Gegenwart. Von Rud. Eucken, Prof. in Jena. Zweite Aufl. Leipzig, 1897.

E kérdés: mi az élet mint egész, mit követel tőlünk s mennyi boldogságot ígér nekünk, — egyszóval az életprobléma, ellenállhatatlan erővel nyomúl ma elénk. Századunk rohamos előhaladásával nem tartott együtt lépést az ember szellemi szükségleteinek kielégítése, a külső diadalút nem vitte előre a benső embert is; a külső élet küzdelmei, sikerei elfojtják a saját bensőnk hogyléte, az ember benső jóra valóssága és mélysége iránti kérdést — s ezzel aztán annál szegényebb és üresebb lesz az ember minden sikerei közepette, annál inkább pusztá eszközévé süllyed a lélektelen kulturfolyamatnak, a mely elrohan fölöttük. De az ember nem szünhet meg soha külön életkört képezni s annak központjából minden tapasztalatot megítélni. Az egyéniség mindenütt arra törekszik, hogy ellenálljon a mechanizálásnak és saját benső életét kifejtse. A socialismus, a vallás, a művészeti alkotás köréből, mindenünnen kihangzik felénk a nagyobb boldogság, az ember nagyobb kifejtése, sőt az élet benső megújítása utáni vágy.

E mozgalom keresztül-kasúl-esapó irányzatai közt azonban biztos iránymutatóra van szükség s ezt legkönnyebben a philosophiánál találhatjuk föl. Ő se mondhatja ugyan meg a varázsszót, a mely a nagy talányt egy esapással megoldhatná, neki is keresnie és küzdenie kell, de megvan az az előnye, hogy tekintete szélesebb, mozgása szabadabb, a kérdéseket általánosságba viheti s ezáltal a fenforgó zavaroknak ellenállhat. E ezéلبől a nagy gondolkodók életfölfogásának vizsgálata nagy szolgálatot tehet. Ezzel foglalkozik, ezt ismerteti Eucken R. jénai tanárnak föntcímzett műve, melyre ezúttal fel akarjuk hívni a magyar olvasók figyelmét. E mű nem csak a philosophusok reflexióit tekinti az emberi életről, hanem ez utóbbinak tényleges kialakulását nézi az ő gondolatvilágukban. Azt nézi, hogy mi világot vetett munkájok az emberi létre, micsoda feladatok nyílnak meg előttük s mennyiben találunk azok megoldásra, szóval mi nálok az élet tartalma? Itt a gondolkodók egyúttal a saját boldogságukért is küzdenek, meggyőződésük teljes egészében érvényesül, sajátzerűségök teljes tisztasággal jut napfényre s így bepillantást nyerünk gondolkodásuk benső műhelyébe. A nagy gondolkodókban a szellemi élet sugarai mint egy gyúponban találkoznak, hogy hatalmas concentratio és erősítés után az egészre visszahassanak, s az emberi élet problémái sehol se nyernek behatóbb tárgyalást, mint ő nálok. A nagyság sohase veszíti el hatását az emberre, a mult fölelevenítésével végtelenül sokat nyer létünk mélységben és szélességben. A nagy gondolkodók világnézetei alapján megismerjük, hogy micsoda főirányokat követett eddig az élet benső mozgalma, megismerjük azon

tények összegét, a melyek ez úton megnyilatkoztak. E történelem nem távolítja el tőlük az élő jelent, hanem még nagyobbá és tartalmasabbá teszi azt előttünk, gazdagabbá és termékenyebbé teszi saját munkánkat.

Encken műve nem bölesészettörténet s mégis összeköttetésben áll azzal: a nagy gondolkodók életfölfogásának történeti előadása által oda akar hatni, hogy a gondolkodás hősei ne csupán mint élettelen és egyforma árnyékok vonúljanak el előttünk, hanem alakjaik megelevenedjenek és egyúttal sajátos jellemet tüntessenek föl, mert az az erő és szenvedély, mely alkotásaikon elárad, csak így ömölhet át a mi saját munkánkba is. Ennyiben e mű a bölesészettörténeti előadások kiegészítéséül tekinthető, a nélkül hogy azokat talán pótolni akarná. De egyúttal különös szolgálatot is tehet a philosophiának, a mennyiben mintegy bevezetést képez a bölesészet főproblemáiba. Egy nagy gondolkodó életfölfogását egyáltalában nem lehet kifejezni a nélkül, hogy e problémák világosan szóba ne jöjjenek; az egész élő személyiséggel és annak a boldogság utáni forró vágyódásával kapcsolatban azoknak kiválóan átlátszó és tüzetes fejtegetése is szükséges.

Végül e mű arra is törekszik, hogy a philosophiát az általános étellel szorosabb összeköttetésbe hozza. A mai elkülönzés, a szélesebb körök közömbössége a philosophia iránt és emennek egy tudós szaktudománynyá való különválása káros mind a két félre nézve; szellemi életünk egészségesebbé tételéhez tartozik, hogy mind a kettő jobban érdeklődjék egymás iránt. De épen az életfölfogás az a pont, hol a bölesészetet a tiszta emberi érdekeket a legközelebről érinti. Nem minden művelt embernek érdekében áll-e, hogy egy oly kérdésnél, mely oly közelről érinti saját boldogságunkat, a gondolkodás mestereivel összeköttetésbe jöjjön?

A munka 492 lapra terjed és három részre oszlik, u. m. a görög világra, a keresztyénségre és az újkorra. Az első rész fejezetei: a) a klaszikus ó-kor gondolkodói (Platon, Aristoteles), b) a postklasszikus ó-kor. A második rész fejezetei: a) a keresztyénség általános vonásai, Jézus életfölfogása, b) az őskeresztyénség s a középkor, c) az új keresztyénség (Luther stb.). A harmadik rész fejezetei: a) az újkor összevonása, b) az újvilág tagozása (a renaissance, a felvilágosodás philosophusai), c) a kritika korszaka és új utak keresése (Hume, Rousseau, Kant, Hegel, Comte, a modern fejlődéstan, a sociáldemokrácia életfölfogása). — Kellően érinti az olvasót, hogy ez a nagytudású, éleselméjű író a gondolkodás nagy mesterei közt oly behatóan és oly melegen foglal kozik vallásunk nagy mesterével Jézussal is s hatását ma is egyretartónak nyilvánítja.

Encken nem hideg szemlélő és vizsgáló gyanánt áll az egyes gondolkodókkal szemben, hanem mindenütt ítéletet is mond életfölfogásokról, s ítéletét, mely különben már a személyiségek megválasztásában, a tárgyalás menetében is nyilvánul, szilárd meggyőződés vezeti.

E meggyőződés fűzi össze a művet egy szerves egésszé, s ennek alapja a következő tétel: „Et ist und bleibt der moralische Charakter, der über die Tiefe und Wahrheit des ganzen Lebens entscheidet“. (486 l.) De állásfoglalása azért nem teszi elfogulttá, mindenütt igyekszik a különböző személyiségek világába beleélni magát, belső fejlődéseket tanulmányozni, s egyéniségeket tiszteletben tartani.

Encken műve komoly, de tartalmas, eszméltető olvasmány.

Rácz Lajos.

Félix: Buddhista Káté.

Regény. Nagy-Enyed 1897. 254 l. — Ára 3 korona

„Buddhista Káté“ cz. a. igen érdekes regény jelent meg egy erdélyi tanár íróársunktól Nagy-Enyeden, *Félix* álnév alatt. Voltaképen nem is regény, — mondja az író előszavában — hanem csak regényes életrajz. Nem mindennapi léleknek saját följegyzései alapján készült életrajza, a melyből a fölösleget elhagyta, a lényegest kissé kidomborítani igyekezett, kiszínezve, a netalán még élő személyek iránti gyöngédségből itt-ott ferdítve. A regényes történet Beszterczén és egy közeli falusi curiában és kastélyban játszik. Főalakja egy gazdag fiatal, daliás földesúr s egy grófnő nevelte árva leány. Amaz apró szerelmi kalandok és egy tiltott szerelmi viszony szenvedélyei után beleszeret a Párisból hazajött, viruló hajadonná fejlődött árva leánykába, a ki egy párisi idealjából kiábrándúlva viszonszereti, de múltját megismervén, felesége nem akar lenni, hanem inkább zárdába temetkezik.

A regényes történet igen érdekes, „csak a vége, a vége — jól mondja az író — nem tud sehogy sem kibékíteni engem s azt hiszem, nem fogja megnyugtatni olvasóimat sem. Igaz, hogy így történt, de bolondúl történt.“

A regény czíme is csak a végén nyer magyarázatot, midőn a szerelmes ifjú megtalálja ideálja „Buddhista Káté“-ját, melyet Párisból hozott magával s mely a világ örömeiről való lemondást tanítja.

Alaphangját, mely a kedvesét gyászoló ifjú hiszekegygyévé válik, ez a vers fejezi ki:

Letűn a nap a Szúmerú mögé,
Megjön a hős halál s elkap kezével,
Mint a redves fát, mit elsodor az ár.
Belátva jól a bölcs e változást,
Rászegzi a lemondás fegyverét
És minden földi kapcsolatot.
Kedvére mit se tesz, nem bántja őt
Az élet gondja sem. Barátja nincs,
A pályatér hiába int felé,